

Vissi Ferenc

Piaci intézményrendszer, versenypolitika, uniós csatlakozás

A politikai rendszerváltás és a piacgazdasággá való átalakulás történései az egész társadalmat foglalkoztatják. A nálunk folyó események bizonyos értelemben elválaszthatatlanok a fejlett országokban végbemenő stratégiai változásoktól, a korábbi ellenségkép megszűnésétől, a világgazdaságban végbemenő új típusú folyamatoktól. Ma már Magyarországon is gyakran olvashatunk és hallhatunk a globalizációról és annak következményeiről. Bár világméretben hiányzik a globalizációs folyamatok egységes elvi feldolgozása és magyarázata, mindenféle ismeret megszerzése fontos lehet számunkra: mind a gazdasági stratégiával foglalkozóknak, mind a globális folyamatok eredményeit élvezőknek és elszenvedőinek elengedhetetlen tudniuk, hogy a magyar piacgazdasági átalakulást milyen folyamatok hatása alatt kell véghezvinni.

A tanulmány először a globalizáció kihívásait, majd az Európai Unió versenypolitikai követelményeit tekinti át, végül a versenyviszonyok néhány fontosabb változásával foglalkozik.*

A globalizáció és kihívásai

A globalizáció kérdésköre az 1970-es évek eleje óta jelent meg a közgazdasági irodalomban. A fogalmat az elmúlt húsz évben többször átértelmezték, de a definíciónak van egy állandó eleme: a globalizáció lényegi vonása, hogy *a világ egyik részében történt események, döntések vagy magatartások a világ más részeiben is hatnak az egyénekre, a közösségekre és a társadalmakra*. Az újabb keletű definíciók egységesek abban, hogy a globalizációs jelenségeket az államok és társadalmak kapcsolatait meghatározó viszonyok kölcsönhatásainak tekintik, függetlenül attól, hogy a kölcsönhatás milyen széles körű és milyen erősségű.

A globalizáció az elmúlt tizenöt évben felgyorsult, s az üzleti és társadalmi élet mind nagyobb hányadára terjed ki. Vagyis egyre több gazdasági, politikai és társadalmi jelenség eredetét a világ valamelyik másik részében kell keresni, s a rendszer mozgása, működése sokkal szélesebb körben érezteti hatását, mint ahonnan a folyamat ered. A globalizációs folyamatok jellemzik

- a pénzpiacokat és a tőketulajdont;
- az áru- és szolgáltatáspiacokat, illetve azok jelentős hányadát;
- a technológia terjedését és a tudományos kutatási eredményeket;

* A tanulmány a XXXIV. Közgazdasz-vándorgyűlésen, Győrben, 1996. május 22-én elhangzott nyitó plenáris előadás szerkesztett változata.

- az életmódot, a fogyasztási mintákat és bizonyos mértékben a kultúra egyes területeit;
- a politikai döntéshozó intézményeket (parlamentek, kormányok) és azok hatását a gazdaságra;
- bizonyos kérdésekben az érzékenység és az öntudat változását (például környezetvédelem).

E területek közül a piaci intézményrendszerrel, illetve a gazdasággal az első három áll közvetlen kapcsolatban. Itt a globalizációs folyamatok ugyanazokban a régiókban gyökeresnek: nevezetesen azokban, amelyeket a szakirodalom triádnak nevez (*Triad...* [1985]). A triád magában foglalja az Európai Uniót, Észak-Amerikát és – a négy „kis tigrissel” együtt – Japánt. Az áru- és szolgáltatáskereskedelemhez kapcsolódó pénzügyi folyamatok, valamint a külföldi tőkeberuházások keretében megvalósult tőke-, szellemierőforrás- és technológiatranszfer, valamint a portfólióberuházások területén a triád országai meghatározó szerepet játszanak a világgazdaságban.¹

Egyre több területen a triád vállalatainak versenye határozza meg a világkereskedelmet, sőt a technológiák és a termékek megújítását lehetővé tevő tudományos és kutatási tevékenység is mindinkább náluk összpontosul. A triád országainak cégei több mint négyezer ismert stratégiai szövetséget kötöttek a technológiai folyamatok és kutatási eredmények hasznosítására.²

E néhány rövid jellemző felvillantása is meggyőzően bizonyítja, hogy a világgazdaság történelmét a belátható jövőben a triád országai írják. (Igaz ugyan, hogy a három régió egymással is kíméletlenül verseng, de éppen a globalizáció miatt a verseny a század végére olyan új mozgásformát vett fel, amellyel korábban senki nem számolhatott.) A másik következtetés az, hogy az Európai Unió tagállamai – és az Unió egésze – ugyanúgy ki van téve a globalizáció kihívásainak, mint ahogy a triádon kívüli bármely más ország. A különbség csupán annyi – s ez nem lényegtelen –, hogy az Európai Unió a globalizáció egyik aktív szereplője. A harmadik következtetés az, hogy bár számunkra az Európai Unió politikai és intézményrendszeréhez történő alkalmazkodás (a harmonizáció) alapvető feladat, ez nem feledtetheti, hogy a világgazdaságban más erőközpontok is vannak.

A globalizációt a legutóbbi tizenöt évben jelentősen felgyorsította a liberalizáció, a privatizáció és a dereguláció. E politikák a triád országaiban is lebontották a nemzetállam gazdasági határait, eltüntették vagy jelentősen csökkentették azokat az akadályokat, amelyeket korábban a parlamentek, a kormányok vagy a regionális integrációk állítottak fel. A nemzeti szintű kapitalizmus több szakaszú fejlődés eredményeképpen alakult át globális kapitalizmussá. Kezdetben a gazdaság internacionalizálódott. A folyamatok következő fokozatát a multinacionalizálódás jelentette, majd később kialakult a szupranacionális és a transznacionális jellegű gazdaság. Ezen állomások jellemző folyamatai ma már jól átláthatók, és elemzésük alapján érthetjük meg a nagyon bonyolult és változó legújabb jelenséget: a globalizációt. A globalizáció legérdekesebb vonása az, hogy *soha nem látott méretű és intenzitású verseny zajlik a globális cégek között, és ez új társadalmi-politikai kihívások elé állítja a kormányokat is.*

Jól megvilágítja a kihívás lényegét a következő leegyszerűsített példa. Ha a gazdasá-

¹ Már az 1980-as évek végén a tőkemozgások több mint 80 százaléka vagy a triádból származott, vagy e régiókba irányult. Az 1990-es évtizedben a részesedésük tovább nőtt, és 10 százalék alá szorult a világ többi részének aránya.

² A stratégiai technológiai szövetségeket mindenekelőtt a rendkívül megnövekedett tudományos-kutatási költségek mérséklése és megosztása, a komplett technológiához való hozzájutás, a partner tudásának közös érdekelttségű megcsapolása, a termékéletciklus lerövidítése, a külföldi piacokra történő bejutás, a magasan kvalifikált szakemberek megszerzése és az üzletvitelhez szükséges pénzügyi forrásokhoz való hozzájutás motiválta. A stratégiai szövetségek kialakulásáról, motivációjáról, formáiról és szerepéről lásd *Vissi* [1995], *Tari* [1996].

gok összes teljesítménye a saját államuk határán belül keletkezne, és ott is realizálna, akkor a kormányok viszonylag jól elboldogulnának a realizált társadalmi-jóléti többletek elosztásával. (Lényegében ezt a helyzetet tükrözi a jóléti állam összes koncepciója.) A globálissá vált világban a *jóléti többletek* (a profitok, a jövedelmek stb.) *realizálódása elszakad a termelés, sőt a fogyasztás helyétől is*, s ezzel általánossá válnak az országok közötti – jórészt globális szintű – jövedelemtranszferek. E transzfereket szinte kizárólag a globális cégek alakítják, s a fejlett országok kormányai jórészt elveszítették e transzferek befolyásolásának hagyományos lehetőségét. A regionális integrációk meg tudtak állapodni a tagországok gazdaságpolitikai szuverenitásának korlátozásáról, hiszen minden olyan esetben, amikor egy nemzetállam határain belül el nem rendezhető politikai, gazdaságpolitikai kérdések merülnek fel, akkor a regionális (föderális vagy közösségi) szintől várják a megoldást. A globalizáció folyamatában azonban valami olyasmi játszódik le, ami nem igényli sem a nemzetállami, sem a föderális szuverenitás politikai kérdéseinek *rendezését*, hiszen azáltal, hogy az érintett országok kormányai megvalósítják a liberalizációt, a privatizációt és a deregulációt, a globális gazdasági folyamatok *szabad utat kapnak*. Az ennek nyomán kibontakozó intenzív versenyben abszolút és mindenek fölötti céllá válik a győzelem. Több szakmában már azt is láthatjuk, hogy a győzelemhez globális méretű hegemoniára is szükség van. A hegemonia kialakulásának lehetőségével tíz évvel ezelőtt még a fejlett országok kormányai sem számoltak. Politikai értelemben e hegemonia semmiképpen sem kívánatos, sőt kifejezetten szükség lenne valamiféle ellenszerére. Ezt a szert azonban a jelek szerint még nem igazán sikerült megtalálniuk az egymással is versengő fejlett államoknak, illetve régióknak.

Eddig az egyes fejlett országok kormányai háromféle módszerrel igyekeztek választ adni a globális kihívásokra, s kiderült, hogy mindhárom rossz megoldás. *a)* Egyesek újfajta protekcionista hullámmal, újraértelmezett iparpolitikával és újszerű állami támogatási politikával kísérleteztek. *b)* Voltak próbálkozások egyfajta technonacionalizmussal, amellyel a tudást, az innovációt, a szellemi tulajdonjogokat megkísérelték az állam vagy a régió határain belül tartani. *c)* Végül egyes években ismét megjelentek a kormányok és egyes cégek közötti kétoldalú megállapodások, amelyekkel az utóbbiak versenytársait akarták kizárni a piacról, vagy korlátozták piacra lépésüket.

Lényegében mind a három válaszkísélet ismert az állami monopolkapitalizmus múltjából, de a globális kihívásokra egyik sem képes előremutató választ adni, és ebben az értelemben tulajdonképpen mindegyikük vesztes stratégia. E stratégiáknak ugyanis közös jellemzőjük az, hogy megkísérlik kikapcsolni a versenyt vagy annak bizonyos hatásait. Az viszont tény, hogy a verseny bizonyos formái elgondolkodtatók, és különösen a globális kihívások erőterében megkérdőjelezhető számos olyan elméleti és gyakorlati konvenció, amelyre az elmúlt száz év piaczgazdasági rendszere épült.

Nemrég egy üzletemberekből, tudósokból és kormányzati politikusokból álló nemzetközi csoport megkísérelte összefoglalni a globalizálódás során kialakult túlzott mértékű verseny negatív hatásait (*The Group* [1995]). E hatások legfontosabbjai a következők.

- A verseny a technikai rendszerekre és az eszközökre összpontosítja a figyelmet, nem pedig az emberekre és a szervezetekre. Az emberek csupán mint termelők és fogyasztók fontosak e folyamatban.

- A rövid távú (pénzügyi) költségeket állítja a középpontba, s ezáltal túltermeléshez és hiányokhoz vezet.

- Csökkenti a nemzeti piacok kompetitív jellegét, és ezzel párhuzamosan erősíti a globális ipari és pénzügyi koncentrációt. Ebben az értelemben kedvez a globális oligopolpiacok kialakulásának.

- Növeli a regionális egyenlőtlenségeket országokon belül és országok között is, hi-

szen egyesek részesei lehetnek az innovációs folyamatnak, mások viszont kimaradnak belőle. (A gazdag és az erős még gazdagabb és még erősebb lesz.)

– Hozzájárul a világ népeinek és régióinak integráltakra és az integrációból kizártakra való kettészakadásához.

– Hozzájárul a környezet nagymértékű leromlásához. (Igaz, ennek ellensúlyozására ösztönzi a környezetet kímélő, illetve azt helyreállító új tudományos eredmények és termékek kifejlesztését.)

– A szociális kirekesztés fő forrásává válik; a nem versenyképes emberek, cégek, városok és nemzetek lemaradnak. Ők többé nem történelmi tényezők, s mivel vesztek, egyúttal értéktelenek is.

– Hozzájárul az egyéni és kollektív agresszivitás kilengéseihez, akadályozza a szolidaritást és az emberek, népek közötti párbeszédet.

– Csökkenti az állami szervek és a képviselői demokrácia intézményeinek a gazdasági folyamatokat befolyásoló képességét mind helyi, mind nemzeti, mind globális szinten.

Ugyanez a kutatócsoport megkísérelte felmérni: mi várható az előttünk álló mintegy 25 évben a globalizációs folyamatokat illetően. Az alapfelvetései a következők.

– Folytatódik a világgazdaságban a triadizáció, azaz a triád országai további teret nyernek.

– A világ lakosságának eloszlását jellemző rendkívüli kiegyenlítetlenség tovább fokozódik. 2020-ra Ázsia gazdasági értelemben is domináns térséggé válik, Afrika nagyon szegény lesz. A világnépesség csupán 10 százaléka él majd ebben az időben a triád országaiban.

– A fejlett országok egyértelműen érdekeltek maradnak abban, hogy a tudomány és a technológia terjedésének globális folyamatához a világgazdaság további privatizációja, deregulációja és liberalizációja adjon alapot.

– A világ integráltakra és kívülmaradottakra történő kettészakadása súlyosbodik.

– A feldolgozóipart egészében át fogja alakítani az új technológiai és strukturális forradalom.

– A nagy cégek egyre növekvő mértékben válnak hálózatok tagjaivá, a kis és közep-méretű cégek az új technológiai és piaci folyamatoknak megfelelően jelentősen reorganizálódnak.

– Amennyiben a jelenlegi tendenciák folytatódnak, tömegméretű munkanélküliségi hullám söpör végig a világon.

– A gazdaság „zölddé” válását a versenyképességi szempontok korlátozni fogják.

– A globális gazdaság keretében végbemenő reorganizáció fő színterei a városok és környékeik lesznek.

– Az állami politikák a kiteljesedett piacgazdaság és a mérsékelt protekcionizmussal megtűzdtelt szociális piacgazdaság stratégiái között fognak váltakozni.

Természetesen rengeteg a nyitott kérdés a jövőt illetően. Az azonban nem véletlen, hogy egyre több nemzetközi fórum foglalkozik a globalizációval. A fejlett országok kormányainak a század végére valószínűleg együttes politikai érdekévé válik olyan értékrend kialakítása, amelyben mind regionális, mind globális szinten lehetőség nyílik a negatív hatások csökkentésére. Ma még nem tudni, hogy milyen tartalmúak lesznek e globális megállapodások, azt sem tudni, kik fognak megállapodni egymással. Leginkább az a bizonytalan, hogy miként lehet a kompromisszumokat jogi kényszer nélkül betartatni, ha azok ellentétes érdekek erőterében születhetnek. Azt ugyanis nem szabad tagadni, hogy a globális cégek üzleti, piaci érdekei gyakran egybeesnek a kormányok érdekeivel (Thurow [1992]).

Magyarország számára a globalizációs folyamatok kihívása abban jelenik meg, hogy e folyamatokban való részvételünk nélkül nem lehet hatékony a termelésünk, és nem növe-

kedhet a versenyképességünk. Az elmondottakból azonban az is nyilvánvaló, hogy Magyarország bizonyosan nem kerülheti el a globális verseny negatív hatásait sem. Az OECD és az Európai Unió tagjaként viszont legalább esély van arra, hogy a kedvezőtlen kísérőjelenségek hatásait a lehető legalacsonyabb szintre szorítsuk.

Az elmúlt ötven évben a vezető gazdaságok a nemzetközi együttműködéstől a globalizációig terjedő pályán fejlődtek, és e pályán mindig megtalálható volt a fejlődés irányát meghatározó, domináns mozgásforma. Mára és a század végére a domináns húzóerőt a transznacionális és a globális folyamatok jelentik. Ezért fontos látnunk, hogy a piacgazdasággá történő átalakulás során nem járhatjuk végig ugyanazt a fejlődési pályát, mint amit a fejlett országok jártak be, hiszen nekünk már a transznacionális és globális folyamatokban kell megtalálnunk a helyünket. Tehát az az intézményrendszer, amelyik jó volt a fejlett országokban az 1960-as, 1970-es, esetleg az 1980-as évtizedben, az mára nemcsak náluk avult el, hanem Magyarországon is, még akkor is, ha egyik-másik eleme még ki sem épült nálunk!

Az Európai Unió versenypolitikai követelményei

Az Európai Unió versenypolitikája abból indul ki, hogy a verseny a gazdaság alapvető intézménye, s ezért a tisztességes és torzításmentes verseny megléte közösségi érdek. Az EU versenypolitikája ezért nemcsak a vállalatok versenykorlátozó piaci magatartásaival szemben lép fel, hanem három területen az államok számára is kötelezettségeket ír elő. Az Unió a versenypolitikai közelítés során azt várja a társult tagállamoktól is, hogy:

- „igazítsák ki” a kereskedelmi jellegű állami monopóliumaikat;
- állami támogatásokat csak az Unió versenypolitikai elveivel összhangban nyújtsanak;
- az állam által adott kizárólagos jogok területén és az állami tulajdonú vállalatok esetében alkalmazott politika legyenek összhangban az Unió versenypolitikai elveivel.

A kereskedelmi jellegű állami monopóliumok területén az elmúlt négy évben Magyarországon megtörtént az Unió követelményei szerinti kiigazítás, és az érintett területek többségét a jövedéki törvény és az annak keretében működtetett szabályozás megnyugtatóan rendezte. Másrészt – az 1990-es évek eleje óta végbement importliberalizáció, piacnyitás és a privatizáció eredményeként is – a magyar gyakorlat már ma is összhangban van az Európai Unió politikájával.

Az állami támogatások témakörét az Európai Unió politikai kérdésnek tekinti, és korábbi múltunkból adódóan mindaddig valamelyes bizalmatlanságot is táplál irántunk, ameddig a rendszert az európai uniós elvek és szabályok szerint nem tesszük teljesen átláthatóvá. A transzparencia megteremtése után a magyar kormánynak nem lesz komolyabb alkalmazkodási gondja, hiszen a támogatások általában nem érik el azokat a küszöböt, amelyek túllépése zavarná az európai uniós kereskedelmet és a versenyt. Az Európai Unió politikai érzékenységét viszont csak akkor szüntethetjük meg, ha bizonyítani tudjuk, hogy támogatási rendszerünk nemcsak a magyar kormány és a társadalom érdekét szolgálja, hanem az sem a magyar, sem az uniós piacon nem torzíthatja a versenyviszonyokat.

A vállalati versenykorlátozó megállapodásokat és a koncentráció ellenőrzését az 1997. január 1-jén életbe lépő versenytörvény a harmonizáció igényeinek megfelelően szabályozza. Az európai uniós szinkronitás szempontjából fontos szerepe van a nemzeti versenyjog hatályának, a kartellszabályozás mikéntjének, az erőfölénnyel való visszaélés tilalmának és a fúziók szabályozásának. Vizsgáljuk meg ezeket részletesebben!

1. A versenyjog hatálya. A magyar versenyjog hatálya az üzleti élet egészére kiterjed. Emögött az a gazdaságpolitikai koncepció húzódik meg, amely szerint a kormány a gaz-

daság egészében egységes elvek szerint kíván érvényt szerezni az antitröszt előírásainak.³ Ez a koncepció azt is jelenti, hogy a törvény nem tesz különbséget sem az állami vagy magántulajdonú vállalat között, sem a külföldi vagy belföldi tulajdonos között. Versenyjogunk másik jellemzője ágazatsemlegessége, amely általános és elvi értelemben azt jelenti, hogy a versenyjog iparpolitikai megfontolásból mentességet nem tartalmaz. Ez azonban nem zárja ki azt, hogy egyes területeken bizonyos elvi kérdéseket a versenyjogon kívül elrendezzünk. Példa erre az energiaszektor, ahol az energiatörvény felhatalmazást ad az ipari és kereskedelmi miniszternek arra, hogy a piacra lépés feltételeit és az árakat szabályozza. Az áralakításkor figyelembe kell ugyan venni a versenypolitikai szempontokat, de az ármegállapítás jogkörét és tartalmát az energiatörvény határozza meg. Ebben – és csak ebben – a funkcióban tehát nem a versenytörvény előírásai szabályoznak, vagyis nincsenek párhuzamos hatáskörök. Említésre méltó továbbá, hogy a távközlés területén a közlekedési és hírközlési minisztert hatalmazza fel a távközlési törvény arra, hogy az árszabályozásról szóló rendeletet kiadja. Ugyanakkor az energiaszektorban és a távközlésben is érvényesek az antitröszt szabályai!

Az *agrárrendtartásról* szóló törvény felhatalmazza a földművelésügyi minisztert arra, hogy a rendtartás keretében ár- vagy kvótaszabályozást működtessen. Egyúttal a miniszter kötelezettségévé teszi a versenytörvénybe foglalt kartellmentességi kritériumok alkalmazását. Ez azt jelenti, hogy az agrárrendtartás keretében megállapított ár- és kvótaszabályozásnak meg kell felelnie a kartellmentesség általános elveinek. Mivel ennek mérlegelése a földművelésügyi miniszter feladata, ebben az esetben sincsenek párhuzamos hatáskörök.

A *rádióról és televízióról* készült törvény a médiaszabadság érdekében fúziós és felvásárlási korlátokat tartalmaz, amelyek a versenyhatósági eljárás számára is irányadók.

E felsorolással csupán azt szerettem volna jelezni, hogy a gazdaság különféle területein a versenytörvényen kívül más törvények is sajátos megoldásokat tartalmazhatnak az antitrösztöt érintő témakörökben. Ez azonban nem azt jelenti, hogy az adott terület mentesítettük volna az antitröszt követelménye alól; csupán a más törvényekben rendezett kérdésekben más közjogi megoldással szerzünk érvényt a versenypolitika követelményeinek.

A versenyjog az árakra és a szolgáltatásokra egyaránt kiterjed, és az antitröszt területén a *hatáselvre* épít. Az új versenytörvénnyel együtt 1997. január 1-jén életbe lépő végrehajtási szabályok ennek megfelelően írják elő az EU verseny-főigazgatóságának és a gazdasági versenyhivatalnak az együttműködését. Az itt szereplő kölcsönös információszolgáltatást, az érintett versenyhatóság eljárásokba történő bekapcsolódását, valamint a versenyjogi konfliktusok rendezését jól segítheti a jogszabályok extraterritoriális hatálya.

2. *Versenycorlátozó megállapodások (kartellek)*. Ebben a témakörben a magyar versenypolitika teljeskörűen megfelel az Európai Unióban elfogadott elveknek. Ez azt jelenti, hogy a törvény:

- általános kartelltilalmat mond ki, tehát magában foglalja egyrészt a horizontális és a vertikális megállapodásokat, másrészt minden olyan összehangolt magatartást, amelyet vagy a vállalatok, vagy a vállalkozások köztestületeinek, egyesülésének vagy egyéb társulásának döntése alapján folytatnak;

- sajátosan rendelkezik a kartelltilalomba ütköző szerződések semmisségéről. Mivel a magyar jogban a semmisséget a polgári törvénykönyv szabályozza, a versenyjog behívja az ott megfogalmazott semmisségi szabályokat;

- felhatalmazza a kormányt arra, hogy a megállapodások meghatározott típusait men-

³ Az antitröszt lényegéről lásd Vissi [1995].

tesítse a tilalom alól. Ez a rendelkezés azt jelenti, hogy az Európai Unióban alkalmazott csoportmentességi rendeletek elvei az adaptáció után a magyar versenypolitika és versenyjog részévé válnak;

– rendelkezik az ún. bagatellkartellekről, amelyeket kivon a kartelltilalom alól. Az Európai Unió elveivel hasonlóan az egymástól nem független vállalkozások között létrejött megállapodások sem tiltottak;

– rendelkezik az egyedi mentesség lehetőségeiről és ennek keretében arról, hogy a csoportmentességeken kívül a kartelltilalom alóli mentesítés csak egyedi kérelem alapján és a törvényben foglalt kritériumoknak való megfelelés esetén lehetséges. E kritériumok megegyeznek az Európai Unióban alkalmazottakkal. A magyar törvény egyértelművé teszi, hogy a Gazdasági Versenyhivatal az egyedi mentesítésről hozott határozatában a mentesítést feltételhez és határidőhöz kötheti, és a mentesítést a körülmények megváltozása esetén visszavonhatja. Az érintett felek csoportmentesség esetén is élhetnek az egyedi mentesség intézményével.

A kartellszabályozás harmonizációját tekintve két kérdés váltott ki komoly vitát, mind a magyar szakemberek között, mind az EU versenyhatóságával folyó tárgyalásainkon. Az egyik kérdés a vertikális kartellek tilalmának problémája volt, a másik pedig a csoportmentességi rendeletek adaptálásának kérdése.

A *vertikális kartelleket* illetően a korábbi magyar törvény csupán a viszonteladói ár meghatározásának tilalmát rögzítette, egyebekben a vertikális kartellek nem voltak tiltottak. A harmonizáció szempontjából fontosnak tartottuk azt, hogy a magyar versenyjogban kiterjesszük a kartelltilalmat a korábbi szabályozáshoz képest, hiszen lényegében mind az Európai Uniónak, mind a Magyar Köztársaságnak érdeke, hogy a magyarországi versenypolitika hasonló mértékben legyen szigorú, illetve megengedő, mint az Európai Unió gyakorlata. Ha ugyanis Magyarországon liberálisabb megoldást választunk, akkor a globalizált világban könnyen előfordulhat, hogy bizonyos területeken vertikális kartellparadicsomot teremtünk Magyarországon, ami viszont egyértelműen sértené a közérdeket. Másrészt az is közös érdek, hogy a magyar szabályozás ne legyen szigorúbb az EU szabályozásánál, hiszen ez akadályozná a modern üzleti kapcsolatok kialakulását, és gátolná a cégek piacra jutási törekvéseit. Tehát a kettős elv mérlegeléséből alakult ki végül is az a megoldás, hogy az új versenytörvény kiterjeszti a kartelltilalmat a vertikális korlátozások egészére.

A vita természetesen nem szűnt meg, hiszen a kartelltilalom kiterjesztése önmagában még nem garantálja a hasonlóan liberális megközelítés magyarországi alkalmazását. Ehhez szükség van arra, hogy az Európai Unió csoportmentességi rendeleteinek elveit is beemeljük a magyar rendszerbe, ami egyáltalán nem problémamentes.

3. *Az erőfölénnyel való visszaélés.* A magyar versenyjog a *gazdasági erőfölény* tekintetében hagyományosan az ún. visszaélési elvet követi. Az erőfölény fogalmának értelmezése és a visszaélést jelentő tényállások tekintetében a Római Szerződés 86. cikkelyével összhangban álló szabályozást tartalmaz.

Fontos sajátosság az, hogy az erőfölénnyel való visszaélés tilalma általános jellegű, és a tilalom alól mentesség nem adható.

4. *A fúziószabályozás.* A fúziószabályozás területén közvetlen jogharmonizációs kötelezettségünk nincs, ezért annak lényegét a magyar kormány gazdaságpolitikai elhatározásai alapján kell megítélni. E gazdaságpolitikai elhatározások összhangban vannak az Európai Unió elveivel, s mindez kifejeződik a törvény konkrét előírásaiban.

A fúziószabályozás lényegét az alábbiakban felsoroltak jelentik.

– A koncentrációs folyamat ellenőrzésének alapcélja az, hogy megakadályozza a piac szerkezetére jelentős hatással lévő és a versenyt lényegesen korlátozó, közérdekellenes vállalati döntéseket.

– A törvény három esetscsoportot szabályoz a fúzióellenőrzés címszava alatt. Egyrészt a vállalkozások összeolvadását és részleges egymásba olvadását, másrészt a vállalkozás feletti irányítás megszerzését, valamint a több vállalkozás által létrehozott olyan közös vállalatot, amelyekben egyesítik a korábban egymástól függetlenül végzett tevékenységüket. (Az ún. koordinatív közös vállalat nem tartozik a fúziókontroll hatálya alá; azt a kartell-szabályok alapján kell megítélni.)

– A törvény engedélykérési kötelezettséget rendel el a koncentrációkat illetően, mely kötelezettség akkor áll fenn, ha a koncentrációval érintett vállalkozások előző üzleti évben elért nettó árbevétele meghaladja a 10 milliárd forintot. A törvény arról is rendelkezik, hogy a piaci terjeszkedéshez szervesen hozzátartozó apró felvásárlások főlegesen ne kerüljenek ellenőrzés alá, ugyanakkor ha ezek kumulált összege elér egy értékhatárt, akkor engedélyhez kell folyamodni.

– A szabályozás lényegéhez tartozik, hogy az engedély nem tagadható meg azokban az esetekben, amikor az összefonódás nem hoz létre vagy nem erősít meg gazdasági erőfölényt, nem akadályozza meg a hatékony verseny kialakulását, fennmaradását vagy fejlődését, illetve ha az összefonódással járó előnyök meghaladják az abból származó hátrányokat. A magyar jogszabály tehát az üzleti érdekek védelmére tekintettel arról rendelkezik egyértelműen, hogy mikor nem tiltható meg a fúzió. Ez azt is jelenti, hogy a fúzió, annak hátrányos hatásai miatt, minden más esetben megtiltható.

– A Gazdasági Versenyhivatal e hátrányos hatások mérséklése céljából feltételeket írhat elő. Elrendelheti az egyes vállalkozásrészecskék vagy egyes vagyontárgyak eladását, vagy dönthet úgy, hogy valamely közvetett résztvevő fölött szűnjék meg az irányítási jog.

Tekintettel arra, hogy a magyar versenytörvény szerint a Gazdasági Versenyhivatal határozatai csak bíróságon támadhatók meg (tehát a kormánynak a fúziós kérelmeket illetően sincs vétőjoga), rendkívül fontos szerepet játszik a döntések szakmai, versenypolitikai megalapozása, az érintett piacok vizsgálata. A fúziós engedély elbírálásakor, az előnyök és a hátrányok mérlegelésekor – a törvény szerint – vizsgálni kell az érintett piacok szerkezetét, az e piacokon fennálló vagy lehetséges versenyt, a piacra lépés és a piacról történő kilépés költségeit, kockázatait, valamint műszaki, gazdasági és jogi feltételeit. Elemezni kell továbbá az érintett vállalkozások piaci helyzetét és stratégiáját, gazdasági és pénzügyi képességét, üzleti magatartását, bel- és külső versenyképességét, valamint a koncentrációknak a szállítókra, a közbelső és a végső vásárlókra gyakorolt hatását.

A piacgazdasági átalakulás egyes sajátosságai miatt különösen fontos, hogy a versenytörvény nem tekinti koncentrációnak azt, ha egy pénzügyi, biztosítóintézet, pénzügyi holding, befektetési társaság vagy vagyongazdálkodó szervezet továbbértékesítési céllal szerez meg vagyont vagy irányítási jogot. Ennek az az elvi háttere, hogy az átmeneti jellegű tulajdonlás nem rendezi át tartósan a piaci viszonyokat.

A törvény rendelkezik arról is, hogy mi történjék az engedély nélkül létrehozott fúziókkal. Ezekben az esetekben az érintett felek sajátos kockázatot viselnek, ugyanis ha az adott fúzió a törvény szabályai szerint nem lett volna engedélyezhető, akkor a Gazdasági Versenyhivatal előírhatja az egyesült vállalkozások vagyoni-, illetve üzletrészeinek különválását, elidegenítését vagy a közös irányítás megszüntetését.

5. *Állami vállalatok, kizárólagos jogok.* Az Európai Unióval kötött társulási megállapodásban Magyarország vállalta, hogy gazdaságpolitikájában érvényesíti a Római Szerződés 90. cikkelyében foglalt elveket. Ez a cikkely arról rendelkezik, hogy a tagállamok az állami tulajdonú vállalatok esetében és azon vállalatoknál, amelyek különleges vagy kizárólagos jogokat élveznek, nem hoznak olyan intézkedéseket, amelyek ellentétesek lennének a Római Szerződés versenypolitikai elveivel.

Mely versenypolitikai jellegű kérdések a legfontosabbak az uniós elveknek való megfelelés szempontjából? Véleményem szerint ezek a következők:

- az érintett területek;
- a szabályozási és a hatósági funkciók elválasztása a vállalkozás funkcióitól;
- az ellátási kötelezettségek szabályozása;
- a természetes monopóliumhelyzetekben vagy a kizárólagos jogosítványok esetében végzett árszabályozás rendszere;
- a hálózatokhoz való hozzáférés kérdésköre.

Tekintsük át röviden e kérdéseket!

Az érintett területek. Az Európai Megállapodás kidolgozása óta a magyar Parlament törvényt alkotott a koncesszióköteles tevékenységekről: a postáról, a távközlésről, a frekvenciagazdálkodásról, a vasútról, a gázszolgáltatásról és a villamos energia termeléséről, szállításáról és szolgáltatásáról. Ezekben a törvényekben részben konkrét, részben elvi döntések születtek arról, hogy azokon a területeken, ahol lehetséges a dereguláció, ott azt végre kell hajtani. Ennek szellemében jelentősen csökkentek a korábbi helyzetet jellemző kizárólagosságok. A törvények rendelkeznek arról, hogy a természetes monopóliumhelyzetben maradó tevékenységeket vagy a kizárólagos jogokat élvező piaci szereplőket milyen elvek alapján kell szabályozni, és ki a szabályozó hatóság vagy közjogi személy.

Az Európai Unió verseny-főigazgatóságával áttekintettük az 1992 és 1996 között a fenti területeken megvalósított magyarországi változásokat, és folyamatos konzultációkon értékeljük, mennyiben felelnek meg a magyarországi változások az EU irányelveinek. Összességében kedvező kép alakult ki a magyarországi helyzetről és a harmonizáció elért szintjéről. Az egyes területeken más-más típusú gondok szorítanak, s így természetes, hogy egyes kérdésekben komoly az előrehaladás, másokban viszont még idő kell a változtatásokhoz. Például a távközlés, a gázszolgáltatás és az energiaszolgáltatás területén befejeződött vagy jelentősen előrehaladt a privatizáció. A távközlés területén a legnagyobb magyar távközlő cégben is 70 százalék a privatizált (külföldi) tulajdon aránya. Az energiaszolgáltatásban az új tulajdonosok több helyen még nem rendelkeznek ugyan a részvények 50 százalékaival, de a tulajdoni hányaduk elég ahhoz, hogy irányítási jogaikat piaccgazdasági értelemben gyakorolhassák. Ehhez képest az új vasúti törvény végrehajtása csak lassan halad; nagyon nehézkesen folyik a pályavasút és a szolgáltató vasút elkülönítése.

Európai uniós harmonizációkban nem okozott gondot a kizárólagos jogok több területe:

- a szerencsejáték törvény, amely egyes szerencsejátékokat (totó, lottó) kizárólagos állami monopóliumként határoz meg;
- a bankjegyek és a pénzermék előállítás és forgalomba hozatala;
- az atomenergia alkalmazása körébe tartozó anyagok és berendezések kereskedelme;
- a pszichotrop anyagok gyártása, feldolgozása és forgalmazása;
- a kábítószerek előállítás és forgalmazása, valamint
- az egyes szakhatósági tevékenységek ellátása.

A szabályozási és hatósági funkciók. A felsorolt törvények mindegyike egyértelműen rögzíti az állam feladatait, és megnevezi a konkrét hatósági jogokat, illetve a gyakorlásukra felhatalmazott hatóságot. A törvények kidolgozása során mind a kormányzat, mind a Parlament egytértett azzal, hogy – a korábbi helyzettől eltérően – az új törvényekben *egyértelműen el kell különíteni az állam szabályozó funkcióit mind a tulajdonosi, mind a vállalkozási funkcióktól.* Ez a szétválasztás úgy történt, hogy az állam tulajdonosi funkcióit az Állami Privatizációs és Vagyonkezelő Részvénytársaság látja el; egészen a privatizációig ő birtokolja az állami tulajdonú részvényeket, és ő képviseli az államot a társaságok igazgatóságaiban.

A szabályozási és szakhatósági funkciók ellátására vonatkozóan kétféle megoldás

született Magyarországon. Némely esetekben ezeket az illetékes ágazati miniszter látja el, de van, ahol önálló regulációs hatóság lesz. Szabályozó funkcióval rendelkezik a Hírközlési Felügyelet, a Közlekedési Felügyelet és a Magyar Energetikai Hivatal. Átmeneti megoldásként olyan rendszert alakítottunk ki, hogy e hatóságok az illetékes szakminiszter irányítása alatt állnak, és alapvetően engedélyezési, ellenőrzési, szabvány-előkészítési feladatokat látnak el, és a szabályozáshoz szükséges döntés-előkészítő munkát végzik. A szabályozás egy része még az illetékes ágazati miniszter feladata, de már döntés született arról, hogy a jövőben a felügyeletek vagy a hivatal önálló regulációs jogköre bővül.

Ami tehát az Európai Unió szabályainak való megfelelést illeti, fontos tény, hogy hatósági és szabályozási funkcióval egyetlen profitorientált vállalat vagy vállalkozó sem rendelkezik.

Az ellátási kötelezettség. A kizárólagos jogkört vagy természetes monopolhelyzetet élvező vállalkozásoknak szinte minden területen *kötelezettségük* a közszolgálati tevékenységük elvégzése. A szolgáltatási kötelezettség elrendelésére többféle megoldást alkalmazunk. Egyes területeken az ágazati törvény tartalmazza ezt (például az alapvető postai szolgáltatások vagy a távközlés esetében). Azokon a területeken pedig, ahol a szolgáltatást koncessziós pályázat alapján nyerte el a vállalkozó, a koncessziós szerződésben kell megállapodni az ellátási kötelezettség tartalmáról. A villamos energia termeléséről, szállításáról és szolgáltatásáról szóló törvény úgy rendelkezik, hogy az e tevékenységre engedélyt kapott szolgáltató működési engedélyében kell rögzíteni az ellátási kötelezettség tartalmát.

Az árszabályozás. Az 1990-ben alkotott ártörvény felsorolja azokat a területeket, amelyekben az állam közjogi alapon hatósági árat állapíthat meg. (Ez lényegében átfogja a kizárólagos joggal rendelkező közszolgáltatások területét és az agrárgazdaság egy részét.)

Az árszabályozás módja az egyes területeken eltérő. Az energiaszolgáltatásban jelenleg az ipari és kereskedelmi miniszter által megállapított maximált árak érvényesek. Ezekről az energiatörvény úgy rendelkezik, hogy *a villamos energia termelői, átviteli, elosztási és szolgáltatási árainak tartalmazniuk kell az indokolt befektetések és a hatékonyan működő engedélyesek költségeinek megtérülését, valamint a tartós működéshez szükséges nyereséget.*

A miniszternek kötelessége tehát ezen előírásnak megfelelő árakat megállapítani. Döntés született arról, hogy 1997. január 1-jétől egy előre meghatározott képlet alapján történik az árak szabályozása.

A postáról szóló törvény a postai alapszolgáltatások esetében az ágazati minisztert hatalmazza fel arra, hogy rendeletben állapítsa meg az árakat.

A távközlés területén a koncesszió (tehát a kizárólagosság) időtartamára a legfontosabb távközlési szolgáltatások színvonalának változására felső korlátot előíró ún. *price-cap* szabályozás érvényes, és magát az árszabályozás képletét és annak tartalmát (az árszabályozásba bevont szolgáltatások körét, a keresztfinanszírozás korlátait, a fogalmak tartalmát, a számítási módszert stb.) a miniszter állapítja meg rendeletben.

Összességében tehát nincs egységes árszabályozási megoldás Magyarországon, de az egyes területeken mindenütt törekedtek a versenypolitika alapelveiből következő hatékonysági kritériumok megfogalmazására. Azt el kell ismernünk, hogy mindenütt vannak gondok, amelyek főképp abból adódnak, hogy az érintett vállalatok viszonylag rövid idő alatt rendkívüli mértékű fejlesztéseket valósítanak meg. A kérdés az, hogy ilyen körülmények között milyen módon építhetők be az árszabályozásba a hatékonysági követelmények, illetve, hogy miként minimalizálhatók a szabályozó intézmény csapdahely-

zeteiből⁴ adódó veszteségek. Hasonló problémákkal azonban a fejlett országok hatóságai is szembesülnek.

A hálózathoz való hozzáférés. Az elmúlt években ez a kérdés az energia- és a gázszolgáltatásban, továbbá a távközlésben követelt válaszokat, és előttünk áll a vasút, valamint a vízszolgáltatás területén a hálózathoz való hozzáférés modern szabályozása.

Az energiaszolgáltatásban részben a törvény, részben pedig a szolgáltatási engedély tartalmazza a hálózathoz való hozzájutás szabályozását, annak kötelezettségét vagy a megtagadhatóságát. A gázszolgáltatásban külön jogszabály rendelkezik a tranzitvezeték-történi szállítás preferenciáiról és a szabad szállítási kapacitásoknak a nem vezeték-tulajdonos vállalkozók számára történi rendelkezésre bocsátásáról (*open-access*).

A távközlési szolgáltatások esetében a Matáv koncessziós szerződése írja elő, hogy a feleknek meg kell állapodniuk a távközlési hálózatok műszaki, gazdasági és forgalmi együttműködésének feltételeiben. A Matávnak azonban nincs lehetősége arra, hogy a közcélú távközlési hálózattal történi összekapcsolódásban csak a saját érdekei szerint döntsön, mert e téren a távközlési törvény szerződéskötési kötelezettséget ró rá.

Mivel a távközlésben a koncessziós szerződés kizárólagosságot csak a hangtelefóniára vonatkozóan tartalmaz, eddig semmi gond nem merült fel a liberalizált tevékenységekben a hálózatok igénybevételeit illetően. Az adatátvitel például liberalizált, s a Matáv, mint a legjelentősebb távközlési koncessziót élvező vállalkozás, üzleti szempontból érdekelt a tevékenység bővítésében. (Ennek ellenére évente köteles beszámolni a miniszternek arról, hogy milyen fejlődés történi e tevékenység piacán.)

A felsoroltak egy részére vonatkozóan nemzetközi egyezmények és jogszabályok – az európai uniós harmonizációtól függetlenül is – rendezik a kérdést, és Magyarország eleget tesz ezeknek az előírásoknak.

A versenyviszonyok változásának néhány jellemzője

Nem vitatható, hogy az elmúlt öt-hat év történelmi léptékű változásokat eredményezett a versenyviszonyokban Magyarországon. A magántulajdonú gazdaság elterjedése nemcsak azt jelenti, hogy egymillió fölé nőtt az egyéni vállalkozók száma, és hogy a nagyobb vagy nagyvállalatok körében is jelentősen előrehaladt a privatizáció, hanem azt is, hogy a magántulajdonosi érdekek vezérlő szerepet játszanak mind a kicsik, mind a nagyobbak üzleti stratégiájának, piaci magatartásának kialakításában – sőt a piaci teljesítményük változásában is. A magánérdek alapján kialakult viszonyok egyértelműek a tekintetben, hogy a nemzetközi szinten is versenyképes termelési méretek igénye a *magyarországi feldolgozóipar mintegy felében kialakította az oligopol- vagy domináns piaci szerkezetet*. Az elmúlt öt-hat évben ennek kedvezett az a körülmény, hogy a mindenkori kormány –

⁴ A szabályozó hatóság vagy intézmény csapdahelyzetei (*regulatory capture*) három – jellegében eltérő, de a szabályozás eredményessége szempontjából szorosan összekapcsolódó – körülményből adódnak. Egyrészt abból, hogy a szabályozó hatóságnak rendszerint kevesebb információja van a szabályozandó monopólium gazdálkodási körülményeiről, mint magának a monopóliumnak. Ennek összefüggéseit információs aszimmetria címen tárgyalja a közgazdaságtan. Másrészt, a szabályozó intézményben dolgozó szakemberek különféle mértékben szakmailag kötődnek a szabályozandó monopólium szakembereihez vagy irányítóihoz. E kapcsolatból számos etikai, motivációs és hatékonysági probléma származik. Harmadrészt, a reguláló hatóság mint intézmény az adott politikai-gazdasági viszonyok között olyan sajátos motivációkkal is rendelkezik, amelyek torzíthatják a szabályozás egyes céljainak megvalósulását. Ilyen motiváció lehet például az, hogy a szabályozó hatóság – annak érdekében, hogy ne legyen támadható – olyan széleskörűen és részletesen körülbástyázza magát a törvényekben és jogszabályokban, hogy azok rendszerint túlszabályozáshoz vezetnek, vagy más esetekben a szabályozó hatóság a békés megállapodások elérésére törekszik, ami viszont a monopóliumra laza és engedékeny szabályozást eredményez.

a privatizáció előtt és folyamán – nem verte szét politikai indíttatásból azokat az üzeme-
ket, amelyek mérete esélyt teremtett a nemzetközi versenyben való sikeres részvételhez.
A magyar piacon kialakult szigorú oligopol- vagy domináns pozíciók részben ugyanazon
tulajdonosok felügyelete alatt állnak, mint akik a globális folyamatokat mozgatják. Ese-
tükben rendkívül fontos az, hogy fölösleges és értelmetlen protekcionizmus ne adjon
nekik lehetőséget arra, hogy a magyar piacon elkerüljék a globális verseny kihívásait.

A magántulajdon a másik póluson az egyéni vállalkozások tömegének létrejöttével
bővült. Ebben részben a kényszer, részben a szubjektíve várt egyéni felemelkedési lehe-
tőség játszott óriási szerepet. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a nemzetközi versenynek
kitett magyar piacon a kisvállalkozások jelentős hányada vagy eleve versenyképtelen,
vagy azzá válhat. Számukra tehát csak az lehet a túlélés útja, hogy integrálódnak a na-
gyobbakhoz, esetleg modern bedolgozóhálózatok részeivé válnak. De az is nyilvánvaló,
hogy *jelentős hányaduk számára nincs túlélési lehetőség*. (Természetesen ez a megjegyzés
nem érinti azon lokális piacon dolgozó kis cégeket, amelyek a természetesüknél fogva nem
alanyai a globális kihívásnak, mert az adott piac mindig helyi, mindig kisméretű.)

A piacnyitás tehát Magyarországon nemcsak azt jelentette, hogy az egyéni és kisvállal-
kozók tömegeinek adott elvi lehetőséget a próbálkozásra, hanem azt is, hogy rendkívüli
méretekben szelektál a túlélési lehetőségeket illetően. Minden bizonnyal ennek a szelek-
ciónak a jele az is, hogy jelenleg már e vállalkozások nagy hányada fantom- vagy kiürít-
ett vállalkozás. Tehát a tényleges piaci szereplők száma lényegesen kisebb annál, mint
amennyi a vállalkozói igazolványok és a kis cégek, társaságok számából adódna. Való-
színű tehát, hogy a globalizációs folyamatok következtében Magyarországon is tovább
folytatódik a feldolgozóipari magáncégek oligopolpiaci szerkezeteinek kialakulása és –
éppen a globalizációs kihívásnak való megfelelés érdekében – elkerülhetetlenül kialakul
egy fúziós hullám, amely a kis cégeket ugyanúgy érinti, mint a nagyobbakat.

A versenyhivatalban megkíséreltük felmérni a versenyviszonyok változását. Az elem-
zésünk kiterjedt a GDP mintegy kétharmadát kitevő termék- és szolgáltatáspiacokra. A
mezőgazdaságon kívül minden, általunk fontosabbnak tekintett iparágat vagy piacot átte-
kintettünk. A célunk az volt, hogy összefoglaló képet kapjunk a versenyviszonyok válto-
zásáról és a piactudás felé történő haladásról.

A versenyviszonyok jellemzésénél figyelembe vettük a piac szerkezetét és koncent-
ráltóságát, a piacra lépési korlátok nagyságát és jellegét, a verseny erősségét, illetve annak
változását. Elemeztük a privatizáció előrehaladottságát, a magántulajdon térnyerésének
mértékét, az újraelosztó állami beavatkozásokat, az állami szabályozás jellegét, azt, hogy
az adott piac vagy iparág szerkezete a vertikális integráció és a vállalatok közötti kapcsola-
tok tekintetében mennyiben hasonlít a fejlett piactudásokra jellemzőhöz.

A viszonyításban nem elvi szabadpiaci modellt állítottunk mércéül, hanem azt néztük,
hogy az adott piacokon vagy iparágakban az OECD-országok általunk ismert megoldása-
ihoz hasonló vagy tőlük eltérő viszonyok léteznek-e Magyarországon. Nem foglalkoz-
tunk viszont sem a versenyképesség állapotával, sem az adott vállalatok konjunkturális
helyzetével, és eltekintettünk az iparpolitikai és makrogazdasági kérdések értékelésétől
is. A természetes monopóliumok esetében az állami szabályozás jellegét és formáit tar-
tottuk mérvadónak; azt, hogy a kizárólagos jogok a közgazdaságilag indokolt legszűkebb
határon belül maradtak-e, továbbá, hogy szabad-e a hozzáférés a monopóliumként meg-
maradt hálózatokhoz, és van-e olyan korszerű szabályozás, amely összességében a haté-
kony működésre kényszerít.

A felmérésünk összesített eredménye szerint *a magyar gazdaság fele a versenyviszonyok
szempontjából már egyértelműen megérkezett a piactudásba*, és egy másik 10–15
százaléka közel áll hozzá. A versenyviszonyok szempontjából tehát a magyar piacok

mintegy kétharmadán létrejöttek azok a gazdasági struktúrák, amelyek nem térnek el lényegesen a fejlett országok piaci viszonyaitól.

A piaci intézményrendszerhez természetesen nemcsak a mikrogazdasági viszonyok tartoznak hozzá; az intézményrendszer mindazt magában foglalja, ami a mikrogazdasági viszonyokra hat. Az Európai Unió rendkívüli mértékben érdekelt a Magyarországon kialakult vagy formálódó piaci intézményrendszer milyenségében. Az érdekelttségét már most is alapvetően az határozza meg, hogy Magyarország miképpen lesz képes megfelelni az egységes belső piac intézményrendszerének. Az ezzel kapcsolatos követelményeket foglalta össze a csatlakozni kívánó közép- és kelet-európai országok számára 1995-ben kiadott ún. fehér könyv, és a megtett változások felmérését szolgálja az Európai Unió kérdőíve is. Minderre csupán azért hívom fel a figyelmet, hogy jelezzem: a modern világban rendkívüli mértékben összekapcsolódnak és a technokrácia számára is bonyolulttá válnak a piaci viszonyokra ható politikák, törvények és szabályok. Mindez nem lehet akadály annak, hogy felismerjük az átalakulás és a rendszer alapvető mozgatórugóit – legyenek azok akár külsők, akár belsők. Remélem, hogy e rövid tanulmánnyal ehhez a megértési folyamathoz is hozzá tudtam járulni. A tanulmányban éppen azért foglalkoztam a globális kihívásokkal, hogy bemutassam: a modern világban milyen hatások és hatások jellemzik a versenyt mint intézményt. Mindez nem azt jelenti, hogy megkérdőjelezném a versenyt mint intézményt és szükségességét. Sőt az a meggyőződésem, hogy a gazdasági-politikai-társadalmi viszonyainkban a tisztességes verseny léte jelentheti Magyarországnak felemelkedésének alapját!

Hivatkozások

- FREEMAN, CH.–HAGEDORN, J. [1992]: Globalization of Technology. Report for the FAST Program. Commission of the European Communities, 41. o.
- TARI ERNŐ [1996]: Vállalati stratégiai szövetségek. Közgazdasági Szemle, 4. sz.
- THE GROUP... [1995]: The Group of Lisbon Limits to Competition. The MIT Press, Cambridge, Mass.–London.
- THUROW, L. C. [1992]: Head to Head. The Coming Economic Battle among Japan, Europe and America. Morrow and Co., New York.
- TRIAD... [1985]: Triad Power. The Coming Shape of Global Competition. Free Press, New York.
- VISSI FERENC [1995]: Stratégiai szövetségek, globális monopóliumok. Közgazdasági Szemle, 11. sz.